

εἰς κώδικας τῶν Μητροπόλεων ἢ τῶν Κοινοτήτων, δέον νῦν ἀντιγραφῶσιν ἐκ τούτων ἐπιμελῶς καὶ νὰ δημοσιευθῶσιν ἐν τοῖς «Ἡ πειρωτικοῖς Χρονικοῖς» συμπληρούμενα σὺν τῷ χρόνῳ καὶ δι' ἄλλων στοιχείων σταχυολογουμένων ἐκ τῆς νομολογίας τῶν ἐκκλησιαστικῶν δικαστηρίων καὶ ἐκ τῶν κατὰ καιροὺς ἐκδεδομένων διαιτητικῶν ἀποφάσεων, ἐὰν ὑπάρχωσι τοιαῦται καταγεγραμμέναι ἐν εἰδικοῖς κοινοτικοῖς βιβλίοις, καὶ ἐξ ἴδιωτικῶν τέλος ἐγγράφων νομικοῦ περιεχομένου. Τὰ δὲ ἀγραφα κατὰ συνεχῆ παράδοσιν ἐπικρατήσαντα μέσμια δύνανται νὰ περισυλλεγῶσι δι' ἐπιτοπίου ἔρευνης γινομένης ἢ δι' ἀποστολῆς εἰδικῶν ἀνδρῶν, οἵτινες περιερχόμενοι τὰς «Ἡ πειρωτικὰς κοινότητας» νὰ ἔξετάζωσι τοὺς δυναμένους νὰ παράσχωσι πιστὰς καὶ ἀκριβεῖς εἰδήσεις, ἢ δι' ἀποστολῆς ἐγκυκλίου μετὰ συνημμένου αὐτῇ πίνακος ἐρωτημάτων, ὡς εἴθισται καὶ ἐν τῇ Ἐσπερίᾳ Εὔρωπῃ καὶ ἐν ταῖς Ἀποικίαις τῶν μεγάλων Εὔρωπαϊκῶν πολιτειῶν προκειμένου περὶ συγκεντρώσεως ἀθησαυρίστου ἐθιμικοῦ ὑλικοῦ πρὸς ταξινόμησιν καὶ ἐπιστημονικὴν μελέτην. Πόσον δῆμος δύσκολος εἶναι ὁ καταρτισμὸς τοιούτου πίνακος ἐρωτημάτων θεωρῶ περιττὸν νὰ ἔξαρω διὰ πολλῶν. Ἡ ἀτέλεια τοιούτων ἐγχειρημάτων ἔγκειται ἐν αὐτῇ τῇ φύσει τῶν πραγμάτων καὶ τῇ ἀπειρίᾳ τῶν νομικῶν θεμάτων, τὰ δποῖα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ περιληφθῶσιν οὐδὲν εἰς τὸν ἐκτενέστατον πίνακα. «Οπως ὁ δέξινούστατος καὶ διορατικώτατος νομοθέτης δὲν δύναται νὰ προΐδῃ καὶ νὰ κανονίσῃ λεπτομερῶς πάσας τὰς περιπτώσεις, ἀς συνεπάγονται αἱ πολυποίκιλοι ἀνάγκαι τοῦ σφριγῶντος κοινωνικοῦ βίου, οὗτο καὶ ὁ ἔρευνητής ἀδυνατεῖ νὰ φαντασθῇ ὅλας τὰς κατὰ τόπους κρατησάσας ἢ καὶ κρατούσας ἔτι συνηθείας καὶ νὰ προνοήσῃ διὰ καταλήλων ἐρωτημάτων περὶ τῆς περισυλλογῆς πασῶν τούτων. Ἐχων ὑπὲρ δψει τὰς δυσχερείας ταύτας κατήρτισα οὐχ ἡτον πρόχειρον πίνακα οὐσιωδεστάτων τινῶν ἐρωτημάτων, ἀφορώντων κυρίως εἰς ζητήματα οἰκογενειακοῦ καὶ κληρονομικοῦ δικαίου, δην συμπληρώσας ἐπὶ τῇ βάσει τοῦ μετὰ τὴν σύνταξιν τῆς παρούσης μελέτης ληφθέντος δημοίου πίνακος τοῦ Παππούλια, συνημμένου εἰς τὴν μνημονευθεῖσαν ἀξιόλογον ἀκαδημεικὴν πραγματείαν, παραθέτω ἐν τέλει ὃς δεύτερον τῆς διατριβῆς μου ταύτης παράρτημα.

«Ο ύπὸ τοῦ Παππούλια καταρτισθεὶς πίναξ ἐρωτημάτων, εἰς δην παραπέμπω, εἶναι ἐν τισι σημείοις κατὰ τοῦτο πληρέστερος καθότι περιλαμβάνει καὶ πλείονα θέματα ἐνοχικοῦ καὶ ἐμπραγμάτου δικαίου, μολονότι τινὰ τῶν ἐν αὐτῷ ἀναγεγραμμένων ἐρωτημάτων, ὡς φέρ' εἰπεῖν τὰ ἀφο-

Φολεγάνδρον (ἀπὸ τοῦ ἔτους 1808) -βλ. *Geib* ἐνθ' ἀνωτ. σελ. 221-) καὶ τὰ τοῦ Ζαγορίου (ἀπὸ τῶν ἔτων 1828 καὶ 1832). Βλ. κατωτέρω τὰ σχετικὰ τὸ πρῶτον νῦν δημοσιευόμενα ἐγγραφα.

ρῶντα εἰς τὴν ἐπ' ἀκινήτων κυριότητα καὶ εἰς τὴν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονομικὴν διαδοχὴν, στεροῦνται, κατ' ἐμὴν γνώμην, πρακτικῆς σημασίας διότι τὰ ζητήματα ταῦτα ἐπὶ τῆς τουρκικῆς κυριαρχίας ὑπήγοντο κατὰ κανόνα ὑπὸ τὸ κράτος τοῦ Ἱεροῦ Μουσουλμανικοῦ Νόμου καὶ δὲν ἦτο δυνατὸν νὰ διατηρηθῇ ἢ ν' ἀναπτυχθῇ δι' αὐτὰ Ἑλληνικὸν ἐθιμικὸν δίκαιον. 'Ο ἀνοχῆ τῶν κατακτητῶν εὑρύτατα κατ' ἀρχὰς λειτουργήσας, ἀλλὰ λίαν περιορισθεὶς κατόπιν θεσμὸς τῆς διαιτησίας, ὅστις ὑπῆρξε καὶ ἡ κυρία πηγὴ τῶν τοπικῶν ἐθιμοδικαίων, δὲν ἔχωρει εἰς τὰ εἰρημένα ζητήματα, ἢ δὲ νωχελῆς ἀδιαφορία τῆς κυριάρχου ἔξουσίας δὲν ἔξετείνετο μέχρι τοῦ σημείου τῆς τελείας ἀποχῆς, τοσούτῳ μᾶλλον καθόσον εἰς πλείστας περιπτώσεις οἱ θεωροῦντες ἔαυτοὺς ἀδικουμένους ἢ οἱ εὑρίσκοντες ὠφέλειαν εἰς τὰς θεοδιατάξεις τοῦ μουσουλμανικοῦ δικαίου προσέφευγον τις τὰς τουρκικὰς ἀρχὰς καὶ ἀφύπνιζον αὐτὰς ζητοῦντες παρέμβασιν καὶ προστασίαν, μολονότι τὰ διαρήματα ταῦτα ἐτιμωροῦντο πολλαχοῦ διὰ βαρυτάτων ἐκκλησιαστικῶν ποιῶν καὶ ἐπιτιμίων καὶ διὰ μειώσεως τῆς κοινωνικῆς ὑποστάσεως τῶν παραβαινόντων τὰ κοινῇ βουλήσει παραδεδεγμένα ἔγραφα θέσμια. 'Αλλ' ὡς καὶ τώρα συμβαίνει πολλάκις, τὸ δέλεαρ τοῦ ὑλικοῦ συμφέροντος ἐπεκράτει καὶ τότε, ὡς μὴ ὠφελε, τοῦ θρησκευτικοῦ αἰσθήματος καὶ τῶν ἥθεων ἀρχῶν.

IV

Μετὰ τὰ ἐν γενικαῖς γραμμαῖς ἀνωτέρῳ ἐκτεθέντα θεωρῶ σκόπιμον νὰ προβῶ παρακατιὼν εἰς συνιπτικὴν ἀνάλυσιν τῶν ἐν τέλει τῆς παρούσης διαιτοιβῆς δημοσιευομένων δύο ἀνεκδότων τέως ἡπειρωτικῶν ἐγγράφων περιεχόντων γραπτὸν ἐθιμικὸν δίκαιον. Δέον δημοσιεύειν δὲν ἔναιαι μεγάλη, καθότι ἵνα καταλήξῃ τις εἰς ἐπιστημονικὰ συμπεράσματα ἀνάλογα πρὸς τὰ προαναφερόμενα δέον νὰ ἔχῃ ὑπ' ὄψει ὑλικὸν ἀφθονώτερον καὶ πλουσιώτερον καὶ ἐκ διαφόρων τόπων καὶ χρόνων προερχόμενον. Μόνον ἐπὶ τῇ βάσει τοιαύτης ποικιλίης ὕλης δύναται τις δι' ἀντιθελῆς καὶ συγκρίσεως τῶν δημοιοτήτων καὶ ἀντιθέσεων νὰ ἀνεύρῃ ἀλλικευχίαν θεσμῶν καὶ νὰ συναγάγῃ πορίσματα προέγοντα δικαιοδόκησε τὴν ἴσπορίαν τοῦ Ἑλληνικοῦ δικαίου καὶ τὸν κλάδον τῆς συγκριτικῆς καθόλου ἔρευνης ἐν τῇ νομικῇ ἐπιστήμῃ. ⁷ Έπὶ τῇ ἐλπίδι ὅτι γενομένης ἥδη καλῆς ἀπαρχῆς θὰ διεθῇ ἐν τῷ μέλλοντι εἰς ἄλλους κατάλληλος εὑκαιρία πρὸς τοιεύτα, ἐπιστημονικὰς ἐνασχολήσεις διὰ τῆς συγκεντρώσεως; ἀφθονωτέρων αποτελέσμαν προβαίνω εἰς τὴν ἀνάλυσιν τῶν προκειμένων ἔγγραφων.

⁷ Άμφοτερα τὰ ἔγγραφα ταῦτα ἐγένοντο πρὸς ἐνὸς περίπου αἰώνος ἐν τῇ

πρωτευόσῃ τῆς Ἡπείρου καὶ προέρχονται ἐκ τοῦ λεγομένου Κοινοῦ τῶν Ζαγορισίων.

Ἡ περιφέρεια τοῦ Ζαγορίου, καμένη βιθυνιανατολικῆς τῶν Ἰωαννίνων ἐπὶ τῆς ἀριστερᾶς πλευρᾶς τοῦ Ἀφού καὶ περιλαμβάνοντα τεσσαράκοντα καὶ ἔξι μᾶλλον ἡ ἥττον ὀκμάζοντα χωρία¹, χαρακτηριζομένη δὲ δικαίως ὑπὸ τῶν Ἐσλερίων ὡς ἐν τῶν μάλιστα προηγμένων καὶ πεπολιτισμένων τμημάτων τῆς Ἡπείρου, ἐκ τοῦ δποίου ἔξεπέμποντο κατὰ καιροὺς πλεῖστοι φορεῖς τοῦ πολιτισμοῦ, διδάσκαλοι καὶ φυσίατροι², πρὸς ὅλα τὰ ἄκρα τοῦ Ἑλληνισμοῦ, ἐκεκτητο παλαιότερον συνταγματικὴν τινὰ αὐτοδιοικησιν καὶ αὐτονομίαν φέρουσαν κατὰ τὰ φαινόμενα μὲν δημοκρατικὸν κατ' οὐσίαν δὲ ἀριστοκρατικὸν χαρακτῆρα.

Τὸ Ζαγόριον, τὸ δποῖον διετήρησε τὴν προνομοῦχον ταύτην θέσιν

¹⁾ Τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου ἦσαν ἐξ ἀρχῆς τεσσαράκοντα καὶ ἔξι, τὰ ἐπόμενα κατὰ τάξιν ἀλφαριθμητικήν· 1. Ἀγιος Μηνᾶς. 2. Ἀληξιώτ-Τσιφλίου, 3. Ἀργοσίατα 4. Βίτσαι (περιλαμβάνοντα τὸν Μεσιόν καὶ Κάτω Μαγαλλῶν). 5. Βιτσεύνη, 6. Βραδέτον, 7. Βούνησα, 8. Γρεβενήτι, 9. Λοβζό, 10. Δολιανή, 11. Δόλιανη, 12. Δομογιούρων, 13. Δραγάρι, 14. Δρεστενίχον, 15. Καβαλλάρι, 16. Καλετά, 17. Καμιά, 18. Καπέσοβον, 19. Κουκούλι, 20. Λάϊστα, 21. Λεστίντσα, 22. Λιασκοβέται, 23. Λιγκιάδες, 24. Μαρόνου, 25. Μανισῆ, 26. Μαυροβούνι, 27. Μεσοβούνι, 28. Μονοδένδρι, 29. Μπάρια, 30. Μπούλτζι, 31. Νεγάδες, 32. Ντζοντίλα, 33. Παλαιογόρδι (Λαζατής), 34. Ηάτιγκον, 35. Ραβένια (Ἄνω), 36. Ραβένια (Κάτω), 37. Σιοποτούλι, 38. Σκαμνέλι, 39. Σουδενά (Άνω), 40. Σουδενά (Κάτω), 41. Στολοβόν, 42. Τσεπέλοβος, 43. Τσερβάρι, 44. Τσερνέτι, 45. Φλαμπουράρι, 46. Φραγκάδες. Ἐξ αὐτῶν ἀπεσπάθησαν ἐπὶ τῶν χρόνων τοῦ Ἀλῆ Πασσᾶ δύο, ἢτοι τὸ Ἀληξιώτ-Τσιφλίκι καὶ τὰ Δολιανά. ἐπὶ δὲ τῶν ὑπολοίπων ἔχωρίσθησαν ἐκκλησίαι αστικῆς τὰ ἐπόμενα δοκτέρων· Ἀγιος Μηνᾶς, Ἀργοσίατα, Βιτσεύνη, Μαυροβούνι, Μεσοβούνι, Ηάτιγκον, Άνω Ραβένια καὶ Κάτω Ραβένια. Καὶ οὗτοι ἀποτελοῦνται σήμερον τὸ Ζαγόριον τομίκοντα καὶ ἔξι χωρίαν. Αἰτιαβολαὶ οὐσιώδεις τῶν ὄνομάτων τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου δὲν ἔγενοντο. Τὸ Βιτσεύνην λέγεται καὶ Βιτσούν, ἄλλοτε δὲ ἐλέγετο καὶ Βοβιτσόν. Τὸ Μονοδένδρι καλέσται καὶ Μανναδένδρι, οὐχ ἵττον ὁ τύπος οἶνος εἶναι σπανιότερος· καίτοι ίσως ἐπιμυλογημένος ὑφθότερος. Ἐπίσης ἀπαντῶσιν οἱ τύποι Ρεβένια ἀντὶ Ραβένια, Τσεπέλοβος (τετυνός) ἀντὶ Τσεπέλοβον καὶ Φλαμπούραρι ἀντὶ Φλαμπουράρι. Ως ποὺς τὴν δυομογοφίαν σημειώτεον ὅτι ἐτηρήθη ἀντέρεστος ἡ σήμερον ἐν χρήσει γρατήσεις τὸ κατωτάριθμον δημοσιεύεσσα ἔγγραφα καὶ εἰς πλεῖστην ἄλλην ἀναγόμενα εἰς τοὺς πρὸ τοῦ 1830 χρονῶν ἀπαντᾶ ἡ γομφὴ τῆς ἀντὶ τοσ, ὡς πρωφέρεται καὶ γράφεται σήμερον. Λέτοις ἐντηρούμενόν ἔντοντο ὅφελετο εἰς ἀντίστοιχον πρωφροῦν δοχαριστέραν ἡ ἀντιρρήσετο εἰς ἀπορράστης ἡ ἄλλων λόγον παλαιογρεψικῶν.

²⁾ «Φυσιάτρους», κατὰ τὸ γερμανικὸν *Naturärzte*, ἀποκαλῶ τοὺς ἐμπειρικοὺς ιατρούς, οἱ δποῖοι ἀνευ εἰδικῶν σπουδῶν, ἄλλος ἐκ πατροπαραδότων φυσικῶν γνώσεων καὶ διὰ τῆς γενήσεως βοτάνων καὶ φιζῶν ἡ κόρη βων ἐθεραπέων τοὺς ἀσθενεῖς πευμερχόμενοι πᾶσαν τὴν Ἑλληνικὴν χώραν, ἀπεκαλοῦντο δὲ ὡς ἐκ τούτου «Κομπογιαννῖται» (κατ' ἄλλους ἔνεκα τῶν διὰ «κόμιβων» μαγγανειῶν, ἃς ἐτέλουν). Οἱ γνήσιοι Κομπογιαννῖται, λεγόμενοι καὶ Βενοϊατροί, κατήγοντο ἐκ Ζαγορίου καὶ ὑμίλουν ἴδιόρρυθμον τι γλωσσικὸν ἴδιομα, ὅμοιον πρὸ τὰ «κορακιστικά». ἀκοτάληπτον εἰς τοὺς πολλούς

μέχρι τοῦ 1866, εἶχεν ἵδιαίτερον ἀντιπρόσωπον (προεστῶτα) ἐδρεύοντα ἐν Ἱωαννίνοις καὶ ἐπικοινωνοῦντα μὲ τὰς ἀνωτάτας διοικητικὰς ἀρχὰς διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ζαγορίου, καλούμενον δὲ ἐν τῇ ἐπισήμῳ κυβερνητικῇ γλώσσῃ Ζαγὸρ-Κοτζάμπασιν¹. Οὗτος ἀντικαθίστατο συνήθως καθ' ἔξαμηνίαν ἐκλεγομένου τοῦ διαδόχου αὐτοῦ «ἐκ τῶν τιμιωτέρων καὶ φρονιμωτέρων» πολιτῶν τοῦ Ζαγορίου. Εἶχε δὲ ὁ προεστῶτας περὶ ἐαυτὸν πολυμελὲς Συμβούλιον, εἴδος λαϊκῆς ἀντιπροσωπείας, ἐκλεγομένης ὑπὸ τῶν καθ' ἔκαστα χωρίων τοῦ Ζαγορίου καὶ ἀπαρτιζομένης ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ συμπολιτῶν («τῶν φρονιμωτέρων ἐκ τῶν τιμιωτέρων καὶ καλλιτέρων οἰκοκυραίων») ἐμπορευομένων καὶ ἐδρευόντων ἐν Ἱωαννίνοις. Οὗτοι ἐκαλοῦντο ἀντιπρόσωποι ἢ πληρεξούσιοι («βεκύλαι»)².

Τὸ ὑπὸ τὴν προεδρίαν τοῦ Προεστῶτος Συμβούλιον τῶν ἀντιπροσώπων, καλούμενον καὶ Κοινὴ Συνέλευσις καὶ Κοινὸν τῶν Ζαγορισίων, ἐδικαιοῦτο νὰ ἀσκῇ μερικὴν διοικητικὴν καὶ δικαστικὴν ἔξουσίαν διὰ τὰς ὑποθέσεις τοῦ Ζαγορίου καὶ τῶν Ζαγορισίων. Καὶ εἰς μὲν τὴν διοικητικὴν τοῦ Κοινοῦ ἀρμοδιότητα ὑπῆγοντο πλὴν ἄλλων ὑποθέσεων ἡ εἰσπραξὶς καὶ ἡ πληρωμὴ τῶν νενομισμένων δημοσίων φόρων καὶ δικαστισμὸς καὶ ἡ ἐπιβλεψὶς τοῦ σώματος τῆς ἐξ ἑκατὸν καὶ πεντήκοντα χριστιανῶν ἀποτελουμένης πολιτοφυλακῆς, ἥτις διοικουμένη ὑπὸ τῶν ἀρχηγῶν («καπεταναίων») τῆς Λάκκας εἶχεν ὡς ἀποστολὴν τὴν φρούρησιν τῶν χωρίων τοῦ Ζαγορίου. Εἰς δὲ τὴν δικαστικὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Κοινοῦ ἀνήκον δλαι αἱ ἴδιωτικῆς φύσεως διαφοραὶ τῶν Ζαγορισίων, οἵτινες εἶχον οὕτω forum privilegiatum ἐν αὐτῇ τῇ Ἡ πειρωτικῇ πρωτευούσῃ. Αἱ ἐκδιδόμεναι ἐκάστοτε ἀποφάσεις ἐξετελοῦντο ὑπὸ τῆς ἀρμοδίας τουρκικῆς ἐκτελεστικῆς ἀρχῆς. «Ο, τι ὅμως ἀφορᾷ εἰς τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις, αἱ μὲν βαρεῖαι, ὡς εἶναι εὖνόητον, ὑπῆγοντο πάντοτε ὑπὸ τὴν ἀρμοδιότητα τῶν τουρκικῶν δικαιοδίων, ἐπὶ δὲ τῶν ἐλαφροτέρων πλημμελημάτων ἡσκεῖτο ἡ ποινικὴ δικαιοσύνη κατὰ τοὺς ἀρχαιοτέρους χρόνους ὑπὸ τῶν Προεστώτων, τῆς ἐκτελέσεως μόνης ἐπιβαλλομένης ὑπὸ τῆς τουρκικῆς ἀρχῆς. Βραδύτερον ἐξετάθη ἡ τουρκικὴ δικαιοσύνη ἐπὶ πάσας τὰς ποινικὰς ὑποθέσεις.

¹) Πρεβλ. τὸν «Μανιάτιμπεην» τῆς Μάνης.

²) «Οπως οἱ ἀντιπρόσωποι ἐκάστης Κοινότητος ἐν τῷ «Κοινῷ τῶν Ζαγορισίων. ἔφερον τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ «Βεκύλη». ἐνός ἐκάστου χωρίου, οὗτω καὶ ὁ Προεστῶτας ὃς κατ' ἔξοχὴν πληρεξούσιος τοῦ ὅμοσπονδιακοῦ τρόπου τινὰ συνόλου ἔφερε τὴν ἐπωνυμίαν «Ζαγὸρ-Βεκυλῆ». Τοῦτο καταφαίνεται καὶ ἐκ τοῦ δευτέρου ἐγγράφου (περὶ προκῶν), εἰς τὸ ὄποιον ὁ Πανταζῆς Σακελλαρίου ὑπογράφεται ὡς «Βεκύλης Ζαγορίου».

V

I. Τὸ πρῶτον τῶν κατωτέρω δημοσιευμένων ἔγγραφων, φέρον ὥμερομηνίαν 7 Μαρτίου 1828, καὶ εἴκοσι τέσσαρας ὑπογραφάς, εἶναι τρόπον τινὰ καταστατικὸς χάρτης τῶν προνομίων τοῦ Ζαγορίου, τὸν ὅποιον ὑπέβαλον οἱ ἀντιπρόσωποι τῶν χωρίων κατὰ πᾶσαν πιθανότητα εἰς τὸν Γενικὸν Διοικητὴν τῆς Ρούμελης πρὸς ἀναγνώρισιν καὶ ἐπικύρωσιν, ἐπειδή, ὡς φαίνεται ἐκ τῆς ὑπαρχούσης παρὰ πόδας αἰτήσεως αὐτῶν, τὰ ἀρχαιότερα ἐπικυρωτικὰ ἔγγραφα τῶν κατὰ καιροὺς Βεζυρῶν, καὶ ἄλλων μεγάλων πολιτικῶν ὑπαλλήλων τῆς Πύλης, εἶχον ἀπολεσμῆ ἐνεκα «τῆς φυγῆς τοῦ Προεστῶτος καὶ τῆς ἀνωμαλίας τοῦ καιροῦ» τῆς προελθούσης βεβαίως ἐκ τῶν γεγογότων τῆς Ἑλληνικῆς Ἐπαναστάστεως. Ἡ αἵτησις εἶναι συντεταγμένη εἰς ὑφος ταπεινὸν καὶ «σκλαβικῶς» παρακλητικὸν ἔξαίρουσα «τὸ πετρῶδες καὶ ἄκαρπον» τοῦ Ζαγορίου ὥστε νὰ προκαλέσῃ τὴν συμπάθειαν καὶ τὸν οἰκτὸν τοῦ «πολυευσπλάγχνου» αὐθέντου («μερχαμετλοῦ ἐφέντη») πρὸς ὃν ἀπευθύνεται τὸ ἔγγραφον ὑπὸ τῶν «σκλάβων» αὗτοῦ κατοίκων «τῶν χωρίων τοῦ Ναχιὲ Ζαγορίου». Υποδεικνύεται δὲ ὅτι τὰ περὶ ὃν ὁ λόγος «Σιουρούτια»¹ εὑρέθησαν εἰς τὸ Ζαγόριον ἀπὸ τῶν χρόνων τῆς κατακτήσεως («Φετιχτὲν μπερού»)² καὶ ὅτι ἐτηροῦντο ταῦτα ἐν τῇ διοικήσει ἐπικυρούμενα ὑπὸ τῶν κατὰ καιροὺς Βεζυρῶν καὶ Σαντζάκ - Βαλλήδων.

Εἶναι πρὸς τούτοις ἄξιον ἔξαιρετικῆς μνείας ὅτι ὅπισθεν τοῦ ἔγγραφου ἀναγράφεται μετὰ τῆς χρονολογίας ἡ χαρακτηριστικὴ φράσις «ἡ νομι (ἀνάγν. «οἱ νόμοι») του βιλαστιου μας Ζαγοριου»· ὥστε ὡς νόμους ἔθερον εὐλόγως οἱ Ζαγόριοι τὰ «Σιουρούτια» ταῦτα.

Τὸ κύριον ἔγγραφον ἀποτελεῖται ἐκ δέκα καὶ τριῶν ἀρθρῶν περιεχόντων οὐσιώδεις τινὰς διατάξεις ἀφορώσας εἰς τὸ σύστημα τῆς φορολογίας καὶ τῆς διοικήσεως καὶ εἰς ζητήματα οἰκογενειακοῦ καὶ κληρονομικοῦ καὶ ἐνοχικοῦ δικαίου.

¹) «Σιουρούτια» εἶναι ἔλληνοφανῆς πληθυντικὸς τοῦ ἀραβικοῦ πληθυντικοῦ σουρούτ (شُرُوت) τῆς λέξεως σάρτ (صَرْت) καὶ σημαίνει κυρίως «ὅροι (συνθηκῶν)». Ἡ πρώτη αὕτη σημασία ἔνισχύει τὴν ἐν σελ. 8 σημ. 2 ἐκτιθεμένην ἀποφιν περὶ μονομερῶν κατὰ τόπους συνθηκολογήσεων πρὸς τὴν ἐπερχομένην κατακτητικὴν βίαν. Οἱ ὅροι οὗτοι τῶν συνθηκῶν ἔλαβον μετὰ τὴν ὑποταγὴν τὴν μορφὴν προνομιακῶν παραχωρήσεων. Τὰ κεκτημένα «δίκαια» τῶν ἡτημένων ἔχαρακτήριζον βραδύτερον οἱ Τούρκοι συνήθως ὡς «προνόμια» δι' εύνοήτους λόγους. οἱ δὲ δικαιοῦχοι ἡρκοῦντο εἰς τὴν οὐσίαν τοῦ πράγματος, τὴν χρῆσιν δηλονότι τῶν δικαιών αὐτῶν, ἀδιαφοροῦντες διὰ τὸν τύπον ἢ τὸ ὄνομα. 'Αλλὰ μήπως ἡδύναντο νὰ πράξωσι καὶ ἄλλως;

²) 'Ἡ φράσις «Φετιχτὲν μπερού» ἀποδίδεται συνήθως εἰς τὸν πορθητὴν τοῦ Βιζαντίου Μοσάμεθ τὸν Β'. 'Αλλ' ἐνταῦθα πρόκειται προφανῶς περὶ τῆς προγενεστέρας (τῆς 'Αλώσεως) κατακτήσεως τῆς Ηπείρου.

'Ἐν τῷ πρώτῳ καὶ δευτέρῳ ἀρθρῷ ἐκτίθεται ὁ τρόπος καθ' ὃν ἐγίνετο ἡ καταβολὴ τῶν βασιλικῶν, αὐθεντικῶν καὶ τοπικῶν φόρων, ὡς καὶ αἱ ἐκτελεστικαὶ διατυπώσεις πρὸς εἰσπραξιν τῶν ἐπὶ μακρὸν καθυστερουμένων ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἐλπῖς ἐλευθέρας πληρωμῆς.

Οἱ Ζαγορίσιοι ἔνεκα τῆς ἀκαρπίας τῆς χώρας αὐτῶν καὶ τῶν ἄλλων δυσμενῶν τοῦ βίου συνθηκῶν συμμεριζόμενοι τὴν πικρὰν μοῖραν τῶν πλείστων Ἡπειρωτῶν ἥναγκάζοντο παλαιόθεν νὰ ἐκπατρίζωνται καὶ νὰ ζητῶσι καλυτέραν τύχην ἐν τῇ ξένῃ, ἔνθα πολλάκις διέπρεψαν καὶ ἐφάνησαν χρήσιμοι οὐ μόνον ταῖς ίδίαις οἰκογενείαις, ἀλλὰ καὶ τῇ ίδιαιτέρᾳ αὐτῶν πατρίδι καὶ τῷ ἔθνει καθόλου. Τὴν ἐν τῇ ξένῃ διαμονὴν παρέτεινον ἐνίσιες ἐξ ἀνάγκης ἐπὶ μακρὰ ἔτη ἔνεκα τῶν ἀσχολιῶν αὐτῶν, τῶν γαλεπῶν περιστάσεων καὶ τῆς δυσκολίας τῶν συγκοινωνιῶν. Κατὰ τὸ διάστημα τοῦτο δὲν ἔπανον ἔχοντες ἐστραμμένον τὸν νοῦν πρὸς τὴν γενέτεραν, ἐν τῇ δροίᾳ εἶχον καταλίπει τὰ προσφιλέστατα δόντα, γονεῖς καὶ συζύγους καὶ τέκνα καὶ ἀδελφάς. Γνωρίζοντες δροίας πιέσεις καὶ ἐξευτελησμούς θὰ ὑφίσταντο οἱ οἰκεῖοι ὑπὸ τῶν βαρβάρων δυναστῶν ἐν περιπτώσει καιτιυστερήσεως τῶν βασιλικῶν καὶ αὐθεντικῶν φόρων καὶ ἐκ τοῦ συναισθήματος τῆς κοινῆς ἀλληλεγγύης ὅρμομένοι εἶχον θεσπίσει παλιόθεν δπως οἱ ἕκαστοτε ἐνδημοῦντες συγχώροι ταβάλλωσι πάντα τὰ ὑπὸ τοῦ συνόλου τῶν κατοίκων τοῦ χωρίου ὀφειλόμενα ποσὰ δανειζόμενοι ἐν ἀνάγκῃ τὸ χρῆμα ὑπὸ τὴν ἐνυπόθηκον ἐγγύησιν ὀλοκλήρου τοῦ χωρίου Τὸ μέτρον τοῦτο ἦτο βεβαίως πρακτικὸν καὶ σωτήριον, ἀλλ' ἐπικίνδυνον δπωσδήποτε ἐφ' ὅσον δὲν ὑπῆρχεν ἀσφάλεια πρὸς εἰσπραξιν τῆς ὑπὸ τυχὸν δυστρόπων συγχωρίων καθυστερουμένης ἀναλογίας. Διὰ τὴν περίπτωσιν λοιπὸν ταύτην ἐλήφθη εἰδικὴ πρόνοια καὶ ἐθεσπίσθη ὑπὸ τοῦ κοινοῦ δπως ἐν περιπτώσει καθ' ἥν οἰκός τις εἶχε βαρύτατα ἐπιφορτισμῆ διὰ τῶν καθυστερουμένων φορικῶν ἀναλογιῶν καὶ τῶν τόκων τούτων, ὥστε νὰ θεωρῆται ὀδύνατος ἡ ἀβίαστος πληρωμή, ἡ κοινότης τοῦ χωρίου προβαίνη ἐκόντος ἢ ἄκοντος τοῦ ὀφειλέτου εἰς πλειοδοτικὴν ἐκποίησιν τοῦ δλου ἢ μέρους τῆς κινητῆς καὶ ἀκινήτου περιουσίας τοῦ καθυστεροῦντος πρὸς ἀπόσβεσιν τῶν ὑπαρχουσῶν ὑποχρεώσεων αὐτοῦ. Ή πλειοδοσία ἐγίνετο δημοσίᾳ προαγγελλομένη διὰ δημοσίου κήρυκος πρὸ δέκα ἢ εἴκοσιν ἢ καὶ τριάκοντα ἡμερῶν, ἢ δὲ κατακύρωσις τῶν ἀντικειμένων εἰς τὸν πλειοδοτοῦντα ἐγίνετο ὑπὸ τὴν κοινὴν ὀμολογίαν τῶν κατὰ τὴν πλειοδοσίαν παρισταμένων συγχωρίων. Ἐκ τοῦ προϊόντος τῆς πλειοδοσίας ἐξωφλοῦντο πρὸ παντὸς ἄλλου χρέους τὰ καθυστερούμενα τῶν φόρων, ἐκ δὲ τοῦ ἐπόλούντον πρῶτον μὲν ἐλάμβανε τὸ ἀνάλογον ἢ ἀποδειγμένως δοθεῖσα προΐξ, κατὰ δεύτερον λόγον ἐπληρώνοντο τὰ ἐπὶ ἐνεχύροις χρέη τοῦ

καθυστεροῦντος και τελευταῖοι ἵκανοποιοῦντο οἱ λοιποὶ δανεισταί. Μετὰ τὴν καταχύρωσιν τῶν προκειμένων πραγμάτων εἰς τὸν πλειοδότην οὗτος ἐγίνετο ἀπόλυτος αὐτῶν κύριος ὑπὸ τὴν κοινὴν δικαιολογίαν τῶν συγχωρίων, οὐδεὶς δὲ ἔδικαιοῦτο νὰ ἐνοχλήσῃ αὐτὸν ἐν τῇ δικήσει τῶν δικαιωμάτων τῆς κυριότητος.

Ίδιαιτέρα εἶχε ληφθῆ πρόνοια διὰ τὴν εἰσπραξιν τοῦ φορικοῦ χρέους παντὸς οἶκου, εἰς τὸν δικοῖον ἐλλείψει ἀρρένων εἶχεν ὑπεισέλθει τις ὡς ἐσώγαμβος, ὡς κοινῶς λέγεται συζευχθεῖς τὴν μόνην ὑπάρχουσαν θυγατέρα τῆς οἰκογενείας.¹⁾ Εν ταύτῃ περιπτέσει εἴτε προϋπήρχον τοῦ γάμου τὰ καθυστεροῦμενα εἴτε συνεστρεύμησαν κατόπιν ἐνεκα τῆς μὴ τακτικῆς πληρωμῆς τῶν ἐτησίων φορικῶν ἀναλογιῶν, ἔξεποιεῖτο διὰ πλειοδοσίας ἢ ίδιοκτησία τοῦ γαμβροῦ πρῶτον, ἐὰν δὲ τὸ προϊὸν δὲν ἐπήρχει πρὸς ἔξαφλησιν τῶν καθυστερουμένων τότε ἐπωλεῖτο κατὰ τὸν αὐτὸν τρόπον καὶ ἢ λεγομένη «μπάστινα» τῆς συζύγου.¹⁾

Τὰ ἄρθρα τρίτον, τέταρτον, πέμπτον καὶ ἕκτον κανονίζουσι τὰ ἐξ ἀδιαθέτον κληρονομικὰ δικαιώματα τῶν γνησίων καὶ τῶν υἱοθετηθέντων τέκνων ὡς καὶ τὰ δικαιώματα τοῦ ἐπιζῶντος συζύγου.

Κατ' ἀρχὴν ἴσχυει δὲ κανὸν ὅτι οἱ γονεῖς δύνανται νὰ δοίσωσι τὴν κληρονομικὴν διαδοχὴν διὰ διαθήκης. Έπίσης δὲ σύζυγος δύνανται διὰ διαθήκης νὰ καταλίπῃ κληρονομικὴν μερίδα εἰς τὴν ἐπιζῶσαν σύζυγον. Μὴ ὑπαρχούσης διαθήκης ἢ θέσις τῶν θηλέων τέκνων καὶ τῆς ἐπιζώσης συζύγου εἶναι μειονεκτική, διότι ἐν τοιαύτῃ περιπτώσει ἀποκλειστικοὶ κληρονόμοι εἶναι τὰ ἀρρενα τέκνα, ὑποχρεούμενα μόνον νὰ προικίσωσι καὶ ὑπανδρεύσωσι τὰς κατὰ τὸν θάνατον τῶν γονέων τυχὸν ἀνυπάνδρους ἀδελφὰς αὐτῶν. Τούναντίον αἱ ἔγγαμοι ἐξωπροικισθεῖσαι θυγατέρες οὐδὲν ἔχουσιν ἐξ ἀδιαθέτον δικαιώματα ἐπὶ τῆς πατρικῆς ἢ μητρικῆς κληρονομίας. Άλλὰ καὶ ἐγ ἐλλείψει ἀρρένων αἱ ὑπανδροὶ ἐξωπροικισθεῖσαι θυγατέρες οὐδὲν ἔχουσιν ἐξ ἀδιαθέτον δικαιώματα ἐπὶ τῆς πατρικῆς ἢ μητρικῆς κληρονομίας, ἐὰν ὑπάρχῃ ἐσώγαμβος, νυμφευθεῖς δηλονότι θυγατέρα παραμένουσαν καὶ μετὰ τὸν γάμον ἐν τῷ πατρικῷ οἶκῳ. Οἱ μόνοι κληρονόμοι ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ εἶναι ὁ ἐσώγαμβος μετὰ τῆς συζύγου αὐτοῦ.

Αποκλειστικὸν ὠσαύτως κληρονομικὸν ἐξ ἀδιαθέτον δικαιώματα ἔχει τὸ ὑπὸ ἀκλήρων συζύγων διὰ τακτικῶν ἐγγράφων υἱοθετηθὲν ἀρρεν ἢ θῆλυ,

¹⁾ Η λέξις «μπάστινα» παραληφθεῖσα ἀμετάφραστος καὶ εἰς τὴν ἐλληνικὴν νομοθεσίαν, περιλαμβάνει τὴν δλην ἀκίνητον περιουσίαν, ἥτοι οἰκίαν, ἀγρούς, ἀμπέλους καὶ ἔγκαταστάσεις (λ. χ. σταύλους, καλύβας, ἀχυρῶνας) χρησιμοποιουμένας ὑπὸ μιᾶς γεωργικῆς οἰκογενείας ἀσχέτως πρὸς τὴν κυριότητα αὐτῶν. Εἰς τὸ Ζαγόριον ταῦτα πάντα ἥσαν ίδιόκτητα. ἀλλ' εἰς τὰ «τσιφλίκια» καὶ «ἰμλάκια» μόνον δικαιώματα καλλιεργείας παρεῖχεν ἡ κατοχὴ τῆς μπαστίνης. Η λέξις κληρος εἶναι ἀπόδοσις μᾶλλον ἢ ήττον μονοιερής προσφυέστερον ἵπως θ' ἀπεδίδετο ἢ ἐννοια διὰ τῆς λέξεως «ἀγροικία».

εἴτε ἀνῆκε τοῦτο εἰς τὸν συγγενικὸν κύκλον τῶν υἱοθετούντων εἴτε ἐλήφθη ἔξωθεν. Ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ οἱ συγγενεῖς τῶν υἱοθετούντων οὐδὲν κέκτηνται ἕξ ἀδιαθέτου κληρονομικὸν δικαίωμα.

Καὶ οἱ ἄκληροι σύζυγοι οὐδὲν ἔχουσιν ἀμοιβαῖον ἕξ ἀδιαθέτου κληρονομικὸν δικαίωμα. Ἀλλ' ἡ μὲν ἐπιζῶσα σύζυγος λαμβάνει μόνον τὰ προικῶα αὐτῆς χρήματα καὶ τὸ ἀντίτιμον τῶν εἰς εἶδος κατὰ τὸν γάμον εἰσκομισθέντων, ὃ δ' ἐπιζῶν σύζυγος ὑποχρεοῦται νὰ ἐπιστρέψῃ εἰς τοὺς νομίμους κληρονόμους, γονεῖς ἢ συγγενεῖς, τῆς ἄκληρου θανούσης συζύγου αὐτοῦ πάντα τὰ εἰσκομισθέντα «πατρομητορικὰ» αὐτῆς μετὰ τῆς ἐκτιμήσεως τῶν ἐνδυμάτων τῆς θανούσης.

Ἐν τῷ ἔβδομῳ ἀρθρῷ καθορίζεται ὃ τύπος τῆς ἐγκύρου διαθήκης. Ἡ διαθήκη ἴδιοχείρως ὑπὸ τοῦ διαθέτου γεγραμμένη καὶ ὑπογεγραμμένη διαθήκη ἔχει ἀπόλυτον κῦρος καὶ ἀνευ μαρτύρων. Ἐνταῦθα διακρίνομεν τὴν κατ' ἔθιμον παράδοσιν καὶ διαιώνισιν ύεσμοῦ τοῦ πατρίου δικαίου, ἀπηλλαγμένου τῶν περιοριστικῶν καὶ ἀνελευθέρων ἐν πολλοῖς διατάξεων τοῦ ρωμαϊκοῦ δικαίου. Ἡ διαθήκη ὅμως ἡ γραφεῖσα ὑπὸ τρίτου καὶ φέρουσα τὴν ἴδιοχειρον ὑπογραφὴν τοῦ διαθέτου ἰσχύει τότε μόνον ὅταν συνυπογραφῇ ὑπὸ τριῶν τούλαχιστον τιμίων μαρτύρων.

Τὰ ἀρθρα δύδοον καὶ ἔνατον περιέχουσι διατάξεις περὶ τοῦ κύρους ἐγγράφων καὶ συμφωνιῶν ἐνοχικῆς καὶ ἐμπορικῆς φύσεως.

Ἐγγραφα, συμφωνητικὰ ἢ ἔξωφλητικά, ἢ ὅμολογίαι, ὑπογεγραμμένα ὑπὸ δύο συμβαλλομένων ἢ ὑφ' ἐνὸς ὑποσχετοῦ καὶ τριῶν μαρτύρων ἔχουσιν ἰσχὺν καὶ μετὰ θάνατον ἐνδός ἡ καὶ πλειόνων τῶν συνυπογραφομένων ὑποσχετῶν ἡ μαρτύρων, ἐὰν ἄλλοι ἥθελον μαρτυρήσει ὅτι αἱ ὑπογραφαὶ τῶν θανόντων εἶναι γνήσιαι.

Ἴσχὺν ἔχει ὁσαύτως ἐγγραφον συνυποσχετικόν, δι' οὐ ἀμοιβαίᾳ συναινέσει ἀνθρώπων ἔχόντων ἐκκρεμεῖς καὶ ἀμφισβητουμένους λογαριασμοὺς διορίζονται «θεωρηταί, ἔξετασταί, συμβιβασταί καὶ ἀποφασισταί» τῶν προκειμένων διαφορῶν, ἡ δὲ ἀπόφασις τῶν οὗτωσὶ ἐκλεγέντων διαιτητῶν εἶναι ἀνέκκλητος.

Διὰ τοῦ δεκάτου ἀρθρου καθορίζεται ὅτι ὃ ἐγείρων κατ' ἄλλου ἀγωγῆν, ἐν ἐπιγνώσει ὅτι αὕτη εἶναι ἀβάσιμος ἡ ἔχει ψευδῆ βάσιν, ἐὰν μετὰ τὴν διαδικασίαν ἀποδειχθῇ ὅτι οὐδὲν ἔχει δικαίωμα, ὑποχρεοῦται νὰ πληρώσῃ τὰ τέλη τῆς δικαστικῆς κλήσεως καὶ δσα ἄλλα ἔξιδα ἥθελε κάμει ὃ ἀδίκως ὑπ' αὐτοῦ ἐναγόμενος, ὑποστῆ δὲ καὶ «περισσοτέραν ἀκόμη παιδείαν». ὅποιας ὅμως φύσεως ὠφειλε νὰ εἶναι ἡ «περισσοτέρα παιδεία» δὲν ἀναφέρεται.

Διὰ τοῦ ἐνδεκάτου ἀρθρου ἔξασφαλίζεται ἡ ἀσυνδοσία τῶν ἐν τῇ περιοχῇ τῶν Ἰωαννίνων ἐγκατεστημένων Ζαγορισίων ἐμπόρων ἡ κτηματιῶν, μὴ

ὑποκειμένων εἰς οὐδεμίαν φορολογίαν, ἀγγαρίαν ἢ ἄλλην ὑποχρέωσιν.

Ἐν τῷ δωδεκάτῳ ἀρθρῷ ἐκτίθεται ὁ τρόπος τῆς ἐκλογῆς τοῦ «διὰ τὴν θεώρησιν καὶ κυβέρνησιν τῶν κοινῶν τοῦ Ζαγορίου ὑποθέσεων, βασιλικῶν αὐθεντικῶν, καὶ τοπικῶν» Προεστῶτος. Οὗτος διορίζεται συνήθως δι' ἔξι μῆνας, ἀλλ' ἀναλόγως τῶν ἐκάστοτε ἀναγκῶν καὶ διὰ βραχύτερον ἢ μακρότερον διάστημα χρόνου, ἐκλέγεται δὲ κοινῇ ψήφῳ ἐκ τῶν τιμιωτέρων καὶ φρονιμωτέρων κατοίκων ὅλου τοῦ Ζαγορίου. Ὁμοιογῶς ὅτι τὸ ἀρθρὸν τοῦτο εἶναι ὀλίγον σκοτεινὸν καὶ δὲν ἔξαγεται ἀσφαλῶς ἐκ τοῦ γράμματος αὐτοῦ διὰ πρόκειται περὶ τῆς ἐκλογῆς μόνου τοῦ Προεστῶτος, ὡς εἰκάζω ἐγώ, ἢ καὶ ὅλων τῶν ἀντιπροσώπων τῶν καθ' ἕκαστα χωρίων, ὡς δύναται ζως νὰ συμπεράνῃ ἄλλος.

Τὸ δέκατον τρίτον καὶ τελευταῖον ἀρθρὸν καθορίζει τὴν ἀρμοδιότητα τοῦ Κοινοῦ τῶν Ζαγορισίων. Αὕτη περιλαμβάνει τὴν θεώρησιν καὶ τὸν συμβιβασμὸν τῶν ἀμφισβητουμένων ὑποθέσεων τῶν ἀναφερομένων εἰς τὰ ἀνωτέρω «Σουρούτια».

VI

II. Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ πρώτου τῶν προκειμένων ἐγγράφων. Τὸ δ' ἔτερον ἐγγραφον, φέρον ἡμερομηνίαν 8 Μαΐου 1832 καὶ πεντήκοντα ὑπογραφὰς τῶν πληρεξουσίων τοῦ Ζαγορίου μετὰ τῶν ἀντιστοίχων ὀνομάτων τῶν χωρίων, τὰ δποῖα ἀντιπροσωπεύονται ὅφ' ἐνὸς ἐκάστου, ἀποτελεῖ «Θέσπισμα» τῆς Κοινῆς Συνελεύσεως ὅμοιον ψήφῳ ψηφισθὲν ὅπως ἰσχύῃ ἐν τῷ μέλλοντι ἀμετατρέπτως. Ἐν ἀντιθέσει πρὸς τὸ ἐγγραφον, οὗτος ἐγένετο ἀνωτέρω ἢ ἀνάλυσις καὶ τὸ δποῖον διαπιστοῖ παλαιὸν δίκαιον, καθιεροῖ τὸ προκείμενον θέσπισμα νέον δίκαιον, κέκτηται δὲ πολλὴν σημασίαν ἀπὸ ἀπόψεως ἴδιᾳ κοινωνιολογικῆς, διότι θίγει μέγα κοινωνικὸν ζήτημα, τὸ τῆς προοικός, καὶ καθορίζει διατάξεις λίαν πρωτοτύπους καὶ ἐνδιαφερούσας.

Ἐν φειδεῖς ἄλλα τμῆματα τῆς Ἡπείρου καὶ τῆς Ἑλλάδος ὅλης ὑπῆρχε καὶ ὑπάρχει ἀκόμη¹ παλαιὰ συνήθεια ὅπως οἱ γαμβροὶ προσφέρωσιν οὗτως εἰπεῖν γαμήλια τέλη εἰς τὸν πατέρα τῆς νύμφης, τὰ διμηρικὰ «ἔεδνα», ἐν τῇ περιοχῇ τοῦ Ζαγορίου οὐ μόνον ἐπεκράτει ὁ θεσμὸς τῆς προικός, ἀλλ' ὡς ἀναφέρεται ἐν τῇ αἰτιολογικῇ εἰσαγωγῇ τοῦ θεσπίσματος, ἐγίνετο καὶ μεγάλη κατάχρησις τοῦ θεσμοῦ τούτου ἐνεκαὶ τῶν ὑπερβολικῶν ἀξιώσεων, τὰς δποίας προέβαλλον οἱ ἐκ τῆς ξένης παλινοστοῦντες ἐπίζηλοι γαμ-

¹) Ἡ συνήθεια αὗτη ὑφίσταται εἰσέτι. εάν αἱ εἰδήσεις ἂς ἔχω εῖναι ἀκριβεῖς, ἐν Ασκωνίᾳ, ἐν Μακεδονίᾳ, ἐν Θεσσαλίᾳ (Καραγκούνηδες). ἐν Ἀλβανίᾳ (Γκέγκηδες). Ίσως δὲ καὶ ἀλλαχοῦ τῆς Ἑλλάδος.

βροί, ἀπαιτοῦντες «ὑπὲρ δύναμιν δόσεις τοῦ ἀνοικονομήτου βαθμοῦ» καὶ συντελοῦντες οὕτως ὅπει νὰ μένωσι πολλαὶ Ζαγορίτισσαι κόραι ἄγαμοι καὶ νὰ ἔρημῶνται πολλοὶ οἰκοι τοῦ Ζαγορίου. Τοῦτο τὸ ἀτοπον κατιδόντες οἱ Ζαγορίσιοι συνῆλθον εἰς κοινὴν συνέλευσιν καὶ ἀφ' οὗ ἐγένετο «ἀκριβῆς σκέψις καὶ ἔξετασις ἐπάνω εἰς τὰ κακὰ ἐπακόλουθα, τὰ δυοῖς ἐπέφερον αἱ γινόμεναι καταχρήσεις τῶν προικῶν ἀπεφασίσθησαν διμοθύμως καὶ ἐψηφίσθησαν αἱ ἐν τῷ θεσπίσματι ὑποτυπωθεῖσαι διατάξεις.

Τὸ ἔγγραφον τοῦτο¹⁾ κατὰ παράδοξον σύμπτωσιν ἀπαρτίζεται, ὡς καὶ τὸ προηγούμενον, ἐκ δέκα καὶ τριῶν ἀριθμῶν, περιεχόντων δριστικάς, μεταβατικάς καὶ ποινικάς ἐν τέλει διατάξεις.

Εἰς τὰ πρότεινα τέσσαρα ἀριθμα ἀναγράφονται εἰς τετραπλῆν διαβάθμισιν πάντα τὰ χωρία τοῦ Ζαγορίου, καθορίζονται δὲ ταυτοχρόνως καὶ τέσσαρες τάξεις γαμβρῶν μετὰ τοῦ προσοῦ, τὸ ὅποιον ἔκαστος γαμβρὸς ἀναλόγως τοῦ χωρίου καὶ τῆς τάξεως εἰς ἣν ἀνήκει δικαιοῦται ν' ἀπαιτήσῃ ὃς προΐκα κατ' ἀνώτατον ὅρον παρὰ τῶν γονέων τῆς νύμφης. Φρονῶ ὅτι δὲν θὰ εἴπω ὑπερβολὴν ἰσχυριζόμενος ὅτι ἡ διὰ τῆς χαριέσσης ταύτης τῶν γαμβρῶν ταξινομίσεως ἐξ Ἡπείρου προερχομένη συμβολὴ εἰς τὴν ἴστορίαν τοῦ δικαίου καὶ τοῦ πολιτισμοῦ εἶναι πολύτιμος ἔνεκα τῆς πρωτότυπίας αὐτῆς.

Καὶ ἡδη προβαίνω εἰς τὰς λεπτομερείας. Οἱ ἀπαιτητικώτατοι τῶν Ζαγορισίων γαμβρῶν κατήγοντο προφανῶς ἐκ τῶν χωρίων Μονοδένδρι, Μεσιός καὶ Κάτω Μαχαλᾶς, Σιοποτσέλι, Κουκοῦλι, Μπάγια, Καλέσοβον, Βραδέτον, Τσεπέλοβον, Σκαμνέλι, Φραγκάδες, Λιασκοβέτσι καὶ Νεγάδες, διότι εἰς τὰ χωρία ταῦτα ἡ πρώτη τῶν γαμβρῶν τάξις ἐδικαιοῦτο νὰ ἀπαιτήσῃ ὃς προΐκα τέσσαρας χιλιάδας γρόσια, ἡ δευτέρα τρεῖς χιλιάδας, ἡ τρίτη δύο χιλιάδας καὶ ἡ τετάρτη τάξις χίλια γρόσια. Μετριώτεροι εἰς τὰς προικας αὗτῶν ἀπαιτήσεις ἥσαν, οὐχὶ βεβαίως «τῇ Ἰδίᾳ δρμῇ, ἀλλὰ τῇ ἀνάγκῃ ὑπείκοντες», ἵνα κατὰ Schiller εἴπω, οἱ γαμβροὶ τῶν χωρίων Στολοβόν, Καλωτᾶ, Μανασῆ, Ντζοντίλα, Ἐπάνω καὶ Κάτω Σουδενά, Τσερβάρι, εἰς τὰ ὅποια ἡ πρώτη γαμβρικὴ τάξις ἐλάμβανε κατ' ἀνώτατον ὅρον τρεῖς χιλιάδας γρόσια, ἡ δευτέρα δύο χιλιάδας, ἡ τρίτη χίλια τριακόσια καὶ ἡ τετάρτη τάξις ἑπτακόσια πεντήκοντα γρόσια. Πάντων δὲ δλιγαρκέστατοι ἦσαν — καὶ οὗτοι ἀναμφιβόλως τὴν ἐκ τοῦ νόμου ἀνάγκην φιλοτι-

¹⁾ Ἐν τῇ ὀπισθίᾳ σελίδι αὐτοῦ ὑπάρχει μετὰ τῆς χρονολογίας ἡ σημείωσις: Το παρόν ηναι δια τας πρικας καταστιμα (ἀνάγν. διὰ τὰς προϊκας Καταστατικόν;). Ή σημείωσις αὗτη ὡς καὶ ἡ ἀνωτέρω μνημονευθεῖσα (σελ. 21) τοῦ προηγούμενου ἔγγραφου ἐγένοντο βραδύτερον διὰ τῆς αὐτῆς χειρός προφανῶς κατὰ τὴν καπάταιν διαφόρων ἔγγραφων καὶ πρὸς εὐκολωτέραν χρῆσιν αὐτῶν.

μίαν ποιούμενοι—οἱ γαμβροὶ τῶν χωρίων Μακρύνου, Δόλιανη καὶ Δραγάρι, λαμβάνοντες ὡς προΐκα οἱ μὲν τῆς πρώτης τάξεως μέχρι χιλίων πεντακοσίων γροσίων, οἱ δὲ τῆς δευτέρας μέχρι χιλίων ἑκατόν, οἱ τῆς τρίτης μέχρις ἑνεακοσίων καὶ οἱ τῆς τετάρτης τάξεως μέχρις ἑξακοσίων γροσίων.

Ἄξιε εὐφῆμου μνείας εἶναι τὰ ὑπολειπόμενα δέκα καὶ ἐνέπι χωρία τοῦ Ζαγορίου ἥτοι τὰ χωρία Λοβρά, Μπούλτζι, Ἀρτσίστα, Βιτσικόν, Πάπιγκον, Ἐπάνω καὶ Κάτω Ραβένια, Μαρδοβοῦνι, Δομπρίνοβον, Λεσινίτσα, Λάϊστα, Τσερνέσι, Βωβοῦσα, Φλαμουράρι, Γρεβενήτι, Δρεστενίκον, Καμνιά, Καβαλλάρι, Λυγκιάδες, τῶν δύοιων οἱ γαμβροὶ ἐτήρησαν, ὡς φαίνεται, ἀνέκαθεν ἐπαινετὴν μετριότητα εἰς τὰς προικώς αὗτῶν ἀξιώσεις οὗτως ὥστε τὰ εἰρημένα χωρία οἰκειοθελῶς ἔζητησαν παρὰ τῆς Κοινῆς Συνελεύσεως τὴν ἔξαίρεσιν αὐτῶν ἐκ τῆς γενομένης διαβαθμίσεως, ἐπιθυμοῦντα νὰ τηρήσωσιν ἀπαρεγκλίτως καὶ ἐν τῷ μέλλοντι τὰς προτέρας μετριοπαθεῖς συνηθείας κατὰ τὸν ἑκάστοτε καθορισμὸν τῆς προικὸς τῶν μελλοντύμφων.

Ἐν τῷ πέμπτῳ ἀρθρῷ καθορίζονται εἰδικώτερον τὰ τῆς προικὸς καὶ δηλοῦται ὅτι αὕτη περιλαμβάνει πλὴν τῶν χρημάτων καὶ τὰ ἐνδύματα καὶ τὴν κλινοστρωμνὴν καὶ τὰ συγγενικὰ δῶρα, τὰς λεγομένας «χάρεις»¹, εἴτε εἰς χρήματα εἴτε εἰς εἶδη ἐδίδοντο αὖται, καὶ τὰ ἀκίνητα καὶ τὰ ζῷα καὶ τὰ «εἰδίσματα»² καὶ αὐτὸν ἀκόμη τὸν δακτύλιον τοῦ ἀρραβώνος. Ἡ ἀξία πάντων τούτων συλλήβδην ἀποτελεῖ τὸ σύνολον τῆς προικὸς καὶ δὲν πρέπει νὰ ὑπερβαίνῃ τὴν ἐν τοῖς προηγουμένοις ἀρθροῖς καθορισθεῖσαν διατίμησιν. Ἡ ἀξία τῶν ἀκινήτων, τῶν ζῷων καὶ τῶν «εἰδίσμάτων» δέον νὰ ἐκτιμᾶται ἑκάστοτε «ἐν θεοφοβίᾳ» ὑπὸ ἐπιτροπῆς ἀποτελουμένης ἐκ τῶν ιερέων καὶ τριῶν ἀπὸ τοὺς «καλλιτέρους καὶ φρονιμωτέρους» ἑκάστου χωρίου. Ο συχνάκις ἀναφερόμενος οὗτος τύπος τῶν «καλλιτέρων καὶ φρονιμωτέρων οἰκοκυραίων» ὑπενθυμίζει αὐτομάτως τὸν συμπαθῆ καὶ ἀλησμόνητον ἕκεῖνον τύπον τοῦ bonus paterfamilias τῶν Πηγῶν τοῦ Ρωμαϊκοῦ Δικαίου, τὸν ἐν νομικαῖς ἀμφιβολίαις ὡς ἀπὸ μηχανῆς ἐμφανιζό-

¹⁾ «Χάρεις» λέγονται τὰ συγγενικὰ δῶρα (ἄλλως καὶ «πεσκεσιλόκια») οὐχὶ διμος δῶρα τῶν φίλων καὶ σιγγενῶν πρὸς τὴν νύμφην, ὡς θὰ ὑπελάμβανεν ὁ μῆτρας γνωρίζων τὰς ἡπειρωτικὰς συνηθείας, ἄλλὰ δῶρα εἰς εἶδη περιεχόμενα εἰς τὴν προΐκα καὶ διανεμόμενα ὑπὸ τῆς νύμφης εἰς τοὺς συγγενεῖς τοῦ γαμβροῦ μέχρις ἑκτου βαθμοῦ συμπεριλαμβανομένου. Σύγκεινται δὲ ταῦτα ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ ἐκ νυκτικῶν χιτωνίων καὶ ἄλλων εἰδῶν ἴματισμοῦ, συνηθέστερον ἐκ περιποδίων καὶ μανδυλίων διανεμομένων ἀναλόγως τοῦ βαθμοῦ τῆς συγγενεῖς καὶ τῆς οἰκονομικῆς καταστάσεως τῆς οἰκογενείας τῆς νύμφης. Ἡ λέξις «χάρεις», καθ' ἀρχὴν φιλικάς εἰδήσεις, ὑπάρχει εἰστεῖ ἐν Ζαγορίῳ, ἐν ἄλλοις διμοσιασι τῆς Ηπείρου, ὡς ἐν Κουρέντοις λόγου χάριν, χρησιμοποιεῖται ὁ ὅρος «πεσκέσια».

²⁾ «Εἰδίσματα» διμοσιοῦνται τὰ οἰκογενειακά ἐπιπλα καὶ σκεύη, ὡς καὶ τὰ κοσμήματα καὶ οἰανήποτε κατλεπτεγνήματα. Ο ὅρος εἶναι ἐν γενικῇ χρήσει ἐν Ηπείρῳ.

μενον θεὸν καὶ δίδοντα ἑκάστοτε εἰς πλεῖστα ζητήματα τὸ μέτρον τῆς νομικῆς εὐθύνης καὶ τῆς ἐπιβαλλομένης κατὰ νόμον συμπεριφορᾶς.

Σημειωτέον ὅτι ἐν τέλει τοῦ προκειμένου ἀριθμού ἀπαγορεύται ἡ δόσις καὶ λῆψις οἶου δήποτε δικαιώματος ἢ δώρου, καὶ τοῦ ἔλαχίστου ἀκόμη, διὰ τὴν τῶν συνοικεσίων μεσίτευσιν, τὴν κοινῶς λεγομένην «προξενιάν», καταργουμένης οὕτω διὰ τοπικοῦ ἐγγράφου ἐθίμου τῆς γνωστῆς διατάξεως τοῦ Ἀρμενοπούλου, τῆς ἴσχυοντος ὑπὸ τὴν αἰγίδα τῶν δικαίων τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου, εἰς πλεῖστα ἀλλα τμήματα τῆς ὑπὸ τουρκικὴν δουλείαν πανελληνίου χωρας.

Διὰ τοῦ ἔκτου ἀριθμοῦ καθορίζεται τὸ ζήτημα τοῦ διακανονισμοῦ τῆς προικὸς ἐπὶ ἐπιγραμμίας μεταξὺ δύο χωρίων μὴ ἀνηκόντων εἰς τὴν αὐτὴν τάξιν ὡς πρὸς τὴν διατίμησιν τῆς προικός. Ἡ προὶς ἐν τῇ περιπτώσει ταύτῃ κανονίζεται ἐπὶ τῇ βάσει τῶν ἐν τῷ χωρίῳ ἐξ οὗ κατάγεται ὁ γαμβρὸς ἴσχυοντων καὶ δέον νὰ καταρτίζηται πρὸς τὸν σκοπὸν τοῦτον «ἔγγραφον ἀποδεικτικὸν» κεκυρωμένον ὑπὸ τῶν Ἱερέων τοῦ χωρίου.

Τὸ ἐπόμενον ἔβδομον ἀριθμον περιέχει ἥκιστα φιλάνθρωπον διάταξιν. Θεσπίζει αὐτόχρονα *privilegium odiosum* εἰς βάρος τῶν μέλλονύμφων νεανίδων τῶν ἔχουσῶν ὄρισμένα καὶ ἀποδεδειγμένα οωματικὰ ἔλαττωματα. Ἐπειδὴ ωριῶς ἀναφέρονται μόνον «τὰ σακάτικα ἀπὸ μάτι, ἀπὸ χέρι, ἀπὸ ποδάρι» πρόκειται κατὰ στενὴν ἐρμηνείαν περὶ νεανίδων τυφλῶν μονοφθάλμων, κυλλῶν καὶ χωλῶν, οὐχὶ ὅμως καὶ περὶ τῶν κωφῶν καὶ ἄλλων ἀναπήρων ἢ ἔχουσῶν ἄλλας ἔλλειψεις ἢ παραμορφώσεις σωματικάς, ὡς φέρ' εἰπεῖν οὐλὰς ἐξ ἐγχειρήσεων ἢ ἔγκαυμάτων ἢ ἵχνη εὐλογίας. Διὰ τὰ ἀτυχῆ ἔκεινα πλάσματα δὲν ἴσχύουν οἱ μνημονευθέντες περιορισμοὶ ὡς πρὸς τὸ μέγεθος τῆς προικὸς καὶ, ὡς λέγει ἡ σχετικὴ διάταξις, ἀφίενται «ἔλευθερα»—τραγικὴ δύντως ἔλευθερία—«νὰ συμφωνήσουν ὅπως ἡμπορέσουν» μετὰ τῶν γαμβρῶν¹. Οἱ Ζαγορίσιοι διμολογούμενοι δὲν ὑπῆρξαν γενναῖοι καὶ φιλάνθρωποι πρὸς τὰς νεαρὰς αὐτῶν συμπολίτιδας, πρὸς τὰς δύοις δὲν ηὔδοκησαν νὰ φανῶσιν εὑμενεῖς αἱ Χάριτες. Καὶ ἀναμιμνήσκεται τις θυμοσόφως ἐν τῇ σειρᾷ ταύτῃ τῶν σκέψεων πόσον σκοπιμώτερον καὶ φιλανθρωπότερον καὶ λυσιτελέστερον είχον λύσει πρὸ δισχιλίων καὶ ἐπέκεινα ἐτῶν οἱ σοφοὶ Βαβυλώνιοι τὸ δυσχερὲς πρόβλημα τῆς διὰ γάμου ἀποκαταστάσεως τῶν δυσειδῶν νεανίδων κατὰ τὴν χαρίεσσαν ἔκείνην τοῦ Ἡροδότου ἀφήγησιν². Καὶ δὲν εἶναι ἄκαιρον νὰ προσ-

¹) Πρόκειται βεβαίως περὶ τῆς ἔλευθερίας τῶν γαμβρῶν νὰ διαπραγματευθύσι τὰ τῆς προικὸς ἀνευ τῶν περιορισμῶν τῆς καθιερωμένης διατίμησεως.

²) Βλ. Βιζουκίδου, Τὸ ἐνύπνιον τοῦ νομοδιδασκάλου ἐν τῷ περιοδικῷ «Παναθήναια» ἐν Ἀθήν. 1909, τόμ. 12', σ. 180—3.

θέσω ἐνταῦθα ὅτι καὶ παρὰ τοῖς Μανιάταις ὑφίστατο ἐπὶ μακρὸν ὅμοιον
ἔθιμον, καθ' ἂν ἀφηγεῖται ὁ Geib¹⁾.

Τὸ δύδοον ἄρθρον ὅρίζον ὅπως αἱ κόραι, αἱ ἔχουσαι πατρικὴν ἢ μητρι-
κὴν κληρονομίαν λαμβάνωσι ταύτην ἐλευθέρως μετὰ τὸν θάνατον τῶν
γονέων αὐτῶν εἴναι λίαν ἀσαφὲς καὶ παρέλκει πως ἐν τῇ προκειμένῃ
σειρῆ τῶν διατάξεων τοῦ θεοπίσματος, ἐνέχει δὲ καὶ ἀντινομίαν τινὰ παρα-
βαλλόμενον πρὸς τὰς διατάξεις τοῦ προηγουμένου ἐγγράφου τοῦ 1828,
κατὰ τὸ ὅποιον αἱ ἔξωπροικισθεῖσαι ἐγγαμοι θυγατέρες, ὡς ἐσημειώθη
ἀνωτέρω, ὑπαρχόντων ἀρρένων ἀδελφῶν στεροῦνται παντὸς δικαιώματος
ἐπὶ τῆς πατρικῆς καὶ μητρικῆς κληρονομίας, ἐν ᾧ διὰ τὰς ἀγάμους κατὰ τὸν
θάνατον τῶν γονέων ὑφίσταται μόνον ἡ ὑποχρέωσις τῶν ἀρρένων ἀδελ-
φῶν, ὅπως προικίσωσι καὶ ὑπανδρεύσωσιν αὐτάς. Κατὰ τὴν πιθανωτέραν
λοιπὸν ἔρμηνείαν πρόκειται ἐνταῦθα περὶ τῶν κληρονομικῶν δικαιωμάτων
θυγατρὸς μὴ ἔχούσης ἀρρενας ἀδελφοὺς ἢ θυγατέρων εἰς τὰς ὅποιας ἐδό-
θησαν τοιαῦτα δικαιώματα ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἢ τῆς μητρὸς διὰ διαθήκης.

Τὸ ἐπόμενον ἔνατον ἄρθρον περιέχει μεταβατικὴν διάταξιν, ὅρίζουσαν
ὅτι τὰ ἐν τῷ θεοπίσματι καθιερωθέντα δὲν ἔχουσιν ἀναδρομικὴν δύναμιν,
ἄλλ' ὅτι αἱ συμφωνίαι ἀρραβώνων αἱ γενόμεναι πρὸ τῆς ἐπιψηφίσεως
αὐτοῦ (δηλ. πρὸ τῆς διορθώσεως Μαΐου τοῦ 1832) καὶ ἀποδεδειγμέναι δι'
ἀνταλλαγῆς διακτυλίων ἢ διὰ προικοσυμφώνου, ισχύουσιν ὡς ἐγένοντο
καὶ δέον νὰ ἐκτελῶνται πιστῶς.

Διὰ τοῦ δεκάτου ἄρθρου ἐπιβάλλεται ὁ καταρτισμὸς εἰδικοῦ κώδικος
ψυλαττομένου ἐν ἕκαστῃ ἐκκλησίᾳ, ὑποχρεοῦνται δὲ οἱ ιερεῖς, ὅπως εἰς
πᾶσαν περίπτωσιν ἀρραβώνος προσκαλῶσι τρεῖς τιμίους καὶ φρονίμους
τοῦ γένους, ἔξακριβῶσιν ἀπὸ κοινοῦ τὴν τάξιν, εἰς ἣν ἀνήκει ὁ γαμβρός,
καὶ καταγράφωσιν εἰς τὸν κώδικα τὸ συνταχθὲν προικοσύμφωνον συ-
νυπογράφοντες καὶ συμμαρτυροῦντες τὴν πρᾶξιν.

Τὰ ἄρθρα ἐνδέκατον καὶ δωδέκατον περιέχουσι προστατευτικὰς διατά-
ξεις πρὸς διάσωσιν τῆς ἀτομικῆς περιουσίας τῆς γυναικὸς ἐν περιπτώσει
χρέους τοῦ οἶκου τοῦ προικολήπτου συζύγου ἐκ καθυστερουμένων βασι-
λικῶν καὶ αὐθεντικῶν φόρων. Προκειμένου νὰ ἐκτεθῆῃ εἰς δημοσίαν πλει-
οδοσίαν ὁ οἶκος οὗτος ἔνεκα μακρᾶς καθυστερήσεως τῶν ἐτησίων φορικῶν
ἀναλογιῶν, δέον πρὸ παντὸς νὰ ἐξετασθῇ ἐπακριβῶς ἢ δεδομένη προϊξ,
μετὰ δὲ τὴν εἰς πλειοδυσίαν πώλησιν γίνεται ἢ διανομὴ κατὰ τὰ ἐν τῷ
προηγουμένῳ ἐγγράφῳ (τοῦ 1828) δριζόμενα· ἔξοφλοῦνται δηλονότι ἐν
πρώτοις τὰ καθυστερούμενα τῶν φορικῶν ἀναλογιῶν καὶ ἐκ τοῦ ὑπολοί-

¹⁾ Geib ἐνθ' ἀνωτέρῳ σελ. 105.

που δίδονται τὰ εἰς τὴν προϊκὰ ἀναλογοῦντα. Ὁ ἔχαιροῦνται οὐχ ἡτον εὐθὺς ἐξ ἀρχῆς πάσης προσβολῆς τὰ προικῖα «μούλκια» τὰ πατρικὰ ἢ μητρικὰ τῆς νύμφης, τὰ ὅποια ἐπ' οὐδενὶ λόγῳ ἐπιτρέπεται νὰ πωληθῆσιν, ἀλλὰ παραμένουσιν εἰς τὴν κυριότητα τῆς συζύγου. Ἐὰν δομως ἥθελεν ἀποδειχθῆ ὅτι τυῆμα τῆς προικὸς ἢ καὶ ὅλη ἡ προὶξ «εἶναι οἰκονομημένη εἰς μέρος», δηλαδὴ ἀσφαλῶς κατατεθειμένη, ἢ ὅτι ἡ σύζυγος ἔχει σφετερισθῆ καὶ ἀποκρύψῃ οἰκιακὰ πράγματα, τότε πάντα ταῦτα δέον νὰ συμφηρίζωνται κατ' ἀναλογίαν, «νὰ πιάνονται εἰς λογαριασμὸν τῆς προικός», ώς ἀναφέρεται ἐν τῷ κειμένῳ.

Αἱ προγαμιαῖαι δωρεὲπὶ καθὼς καὶ αἱ μετὰ μὲν τὸν γάμον, πρὸ τῆς ἐπιβαρύνσεως δὲ τοῦ οἴκου διὰ φροικῶν καθυστερήσεων γενόμεναι δωρεαὶ τοῦ συζύγου πρὸς τὴν σύζυγον καὶ ἀποδεικνύμεναι διὰ τακτικῶν ἔγγραφων ἀνήκοντος τῇ συζύγῳ καὶ δὲν δύναται τὸ χωρίον νὰ χρησιμοποιήσῃ ταύτις διὰ τὴν κιλυψιν τῆς καθυστερουμένης ἀναλογίας πρὸς τὸ κοινὸν συμφέρον.

Τὸ τελευταῖον ἀρθρὸν περιέχει τέλος ποινικὲς διατάξεις καὶ δὴ οὐ μόνον ἐκκλησιαστικοῦ, ἀλλὰ καὶ κοινοῦ δικαίου, δικρεῖ εἶναι ἄξιον ἴδιατέρας μνείας. Τιμωροῦνται αὐστηρότατα οἱ παραβάται τῶν «κοινῶς, συμφώνως καὶ εὐχαρίστως» ἀποφασισθέντων καὶ δὴ δὲν γαμβρὸς καὶ οἱ γονεῖς τοῦ γαμβροῦ καὶ τῆς νύμφης διὲ ἀρχιερατικοῦ ἀφορισμοῦ καὶ διαρκοῦς ἐξεκλησιασμοῦ καὶ διὰ χρηματικῆς ποινῆς δύο χιλιάδων γροσίων, ἵσ τοῦ ἐκτέλεσις—καὶ τοῦτο εἶναι ἄξιον σημειώσεως—ἀνατίθεται εἰς τὸν Βαλλῆν, οἱ δὲ ιερεῖς ἐν περιπτώσει δόλου ἢ ἀμελείας διὰ καθαιρέσεως.

Τὸ ἔγγραφον ὑπογραφὲν ὑπὸ τῶν ἀντιπροσώπων πάντων τῶν χωρίων κατεγράφη εἰς τὸν Κώδικα τῆς Μητροπόλεως Ἰωαννίνων καὶ ἐπεκυρώθη ὑπὸ τοῦ τότε Μητροπολίτου ἵνα ἰσχύῃ ἐν παντὶ καιρῷ.

VII

Ταῦτα ἔχοντα καλὸν νὰ γράψω ἀναλύων τὰ κατωτέρω in extenso τὸ πρῶτον δημοσιευόμενα ἔγγραφα. Ὡς προλαβὼν ἐπημείσωσα, τὰ ἐκ τῆς μελέτης αὐτῶν ἐπιστημονικὰ ὀφελήματα, δὲν εἶναι πολλὰ καὶ μεγίστα, οὐδὲ πορίσματα ρητικέλευθυ δύναται τις νὰ ἔξαιρηται ἐκ δύο μεμονωμένων ἔγγραφων. Ἀλλὰ ἡ ἐπιστήμη, ως γράφω ἀνωτέρω, ἀρχεῖται καὶ εἰς τὰ ὅληα, ἐφ' ὃσον δὲν ἔχει περιτσότερα. Τὰ ὅληα δὲ ταῦτα εἶναι ὅτι περισώζονται στοιχεῖα τοῦ ἐθνικοῦ ἡθικοῦ πλούτου, πλίνθοι καὶ λίθοι παρεργαμένοι, ἀλλὰ διηγέρεντοι, μετ' ἄλλων διασέρεται καὶ καλυπτόντων εὑρεσικάρενων ἀλλαχοῦ, νὰ χρησιμεύσωσι μίαν ἡμέραν εἰς τοὺς οὐκεδυμοῦντας καὶ νὰ τεθῶσιν εἰς κεφαλὴν γωνίας. Καὶ ἐκ τῶν ὅληων τούτων δυνά-